
Privim ca abonați pe D-nii ce vor bine vroi a primi
două numere unul după altul.

Spovedania unui om nou.

(DINU MILIAN).

Moartea tatei.

18 Martie 1883.

Am cetit câte-va din spovedăniile mele la prieteni, le-am cetit chiar la oameni străini pentru ca sa văd ce gîndesc și alții. Am fost prost. Pare-că lumea are același gînd! Unii mi-au strîns mina și m'au felicitat, alții mi-au spus că fac reu: unii au crezut că am făcut un capo d'operă, alții că am făptuit o crimă în potriva amintirei părinților și profesorilor miei.

Sărmanii! Sărmanii!

Imbuibați de ideile Clasicismului și ale Romantismului, n'au înțeles dinșii că în viața fiecărui om ieste un roman adevărat: în care frumosul și urîtul, idealul și realul sînt și vor fi veșnic. În viața lor de culbece, ascunși în scoica neagră și întunecoasă, a inteligenței lor, dinșii au socotit o nelegiuire de-a spune și celorlalți drama și comedia vieței tale, ast-feliu cum a fost. Realitatea și adevărul sînt de ajuns pentru ca să miște sufletele cari sînt în stare să simtă. Chiar cînd un singur om ar fi cu mine știind că acest om mă pricepe, voi fi mulțămît. *Proști dar mulți*, îmi va răspunde cine-va cu musca pe căciulă. Așa ie, ai dreptate, dar vorba Românului.

A crede că îmi bat joc de tata, de mama, de tot ce am iubit și iubesc încă, ieste iearăși de necrezut, afară de pentru acei oameni cari înțeleg toate afară de ceea ce cetesc. Pentru ce mi-ași răzbună pe niște morți, pentru ce? Cînd ieș știu că mama m'a iubit cu focul cel mai sfînt; pentru ce cînd tata mi-a dat tot ce-a putut să-mi dea; intenția le-a fost bună; sînt ieși vinovați dacă de rezultat fiul lor nu ie mulțămît azi? Nu. Dar pentru ce măi stau la vorbă? La urma urmei nu sînt de cît adevărul și dacă adevărul supără, fie—nu sînt ieș vinovați. Zeița adevărului, ieșînd din fîntină, goală, frumoasă, atrăgătoare prin formele ieși rotunde, prin sînul ieși bogat, poate să supere pe moralistii, cari merg noaptea în templurile desfrînării, în ascuns și cu gulerul ridicat, pot dinșii să strige, dar înaintea ieși mă plec cu respect;

golăciunea nu naște idei mîrșave de cît în inimele stricate, pentru sufletele curate iea nu inspiră de cît frumosul și respectul.

* * *

Am vorbit înse prea mult. Digresiunea o socot zădarnică cînd știu că nu va închide gura unora, precum nu o va deschide pe a altora.

Să închidem dar pentru azi cartea. Mi-e frică pare-că să încep acum povestirea lucrurilor jalnice și ca acel care tot amî-nă un lucru neplăcut, amîn și ieū spovedania acelui timp cînd copil încă am văzut veșnicia galbenă și nepăsătoare acoperind cu prostirea iei chipul zbîrcit al tatei.

* * *

Desigur vi s'a întîmplat noaptea ca lumînarea sfîrșindu-se să înceapă agonia stîngerei. Ați văzut cum mucusul mai întăiu cade sfîrșind, cum apoi aruncă o flacără gălbie, alta albastră, pare că s'a stîns și se aprinde iarăși. Și tot așa, poate, jumătate de ceas între lumină și întuneric, până cînd după cea din urmă stortare și licărire, întunericul domnește: lumina s'a stîns.

Tot așa și moșneagul se luptă cu moartea.

Innainte de a muri prevestiri ne făceau să tremurăm, căci cînd un lucru se așteaptă toate sînt prevestiri, chiar lucrurile cele mai nevinovate și în mintea mamei superțioase semnele ierău lucru mare.

Intr'o noapte fui deșteptat din somn prin zgomotul casei întregi: mama, țițaiea Dodo, slugile fugeau prin casă, căutînd pe sub pat și făcîndu-și cruce.

Ce ieră ?

O broască cu coadă, o lighioană necunoscută devenise mu-saferiul casei. Incepuse să cînte în limba iei și îndată după stîngerea lumînărilor se suiea pe perdele cu iuțala fulgerului fără nici o rușine și pe semne, ca lighioană inteligentă ce ieră, își bătea joc de toți cei ce voiau s'o prindă. La minunt, după aprinderea lumînărilor iea pierea ca priu minune. Desigur în ochii tuturor ieră dracul său moartea care venea în casa noastră. Ieū înse nu am putut nici o dată s'o vad, ceea ce mă face să cred că lighioaiea nu a avut fîntă de cît în închipuirea celor din casă, mai ales că după moartea tatei nu s'a mai văzut. Asta întărise credința Tasiei, bucătăreasa, că casa a fost vizitată de ciustitul și marele Scaraoșchi; din protivă Catinca, socotea și strigă tot de-

auna că a fost *moartea*, mai ales că dînsa auzise și cucuveaua cîntînd pe casa *boerîului*.

În ochii mamei, tot *moartea* ori diavolul a fi fost nu știu. Ceia ce ie hotărît ieste că și ie credea că nu putuse fi lucru curat.

Pentru ca să ne curățe casa, a chiebat pe popa Alexandru, de la Buna-Vestire să facă aghiazmă, doară *necuratul* va fugi de cruce și de frica popei. Nu știu dacă lighioaea s'a spăriat de sfiștocul, patrahirul, aghiazma și barba popei, dar mi-e tare îmi ieră frică de popa Alexandru, cu barba lui ascuțită, puțin cam ghebos, cu nasul de vultur și cu obrazul ciupit de vărsat.

Lui *Ucigă-l toaca* înse nu ie-a prea fost rușine de aghiazmă, căci a mai hălăduit pe la noi mult timp, după ce popa a luat curcan și bani în schimbul *curățirei* casei.

* * *

Vești triste vin de la Goliea. Tata merge reu, reu de tot. Mama de două și trei ori pe zi se duce acolo. Dar nu mai ieste nădejde de scăpare. *Moartea* voiea să scape pe moșneag de chinurile nebuniei.

Pentru ca să-l poată viri în spital ar fost greu, pentru ca să-l scoată ieră și mai reu. Nu mult a trebuit pentru ca să moară acolo unde mama nu ar fi vrut în ruțul capului. Autorizația directoriului, ba a doctorului, ba mai știu ieu a cui; dar totul ce țin minte ieste că cu o zi înainte de moarte l'a putut aduce acasă, în casa lui, lîngă copilașii și femeea lui, încunjurat de ființe cunoscute și iubite, nu de chipurile selbatece ale păzitorilor, pe patul moale, nu pe crivatul și mindiriul spitalului în cămeșa de forță, sub loviturile păzitorilor care se mai țin de rețeta religioasă a gonirei *necuratului* din trupul bolnavului, prin lovituri.

Rare-ori înainte de moarte mai cunoștea pe mama. Desigur ieră momente lucide în care bătrînul vedea unde ieste și ce sfirșit va avea. Tot deauna m'a lovit gîndirea ce trebuie să aibă un nebun, cînd își cunoaște starea lui de plîns. A zugrăvi simțirile acestor minute, socot, că ieste a întemeiea un capo d'operă de observare omenească, de analizare a tuturor roțițelor întelectuale cari alcătuesc omul gînditoriū.

* * *

O trăsură sosește.

Ie tata. Il coboară alții, dînsul nu mai simțește, numai cunoaște pe nemine. L'au pus în odaiea cea mare. Nu ne-au lă-

sat să-l vedem; prin borta cheei înse am zărit chipul lui galbăn, barba lui crescută în neregulă, fruntea lui zbircită, masca morței care se întindea treptat, treptat.

Gălbineală chipului contrasta cu albeața prostirei și tata părea în fundul așternutului ca o picătură de ceară galbănă pe-o masă de marmură.

Doctorul ie chemat. Dă din umere; ce vrați să mai facă? Totul s'a sfârșit. Scrie pentru mîngiere o rețetă, vestește pe mama și ca toți doctorii cari-și văd față cu moartea nemicniciea lor, se răpezi în cupeaua lui cu aierul măhnit și se duse.

Toate rudele sînt chemate, turburînd cu plînsul lor moartea moșneagului.

* * *

Sara.

Surorile sînt aduse de la pension și trustrei frații sîntem aduși înaintea patului de moarte ca să cerem iertare de la cel ce ne făcuse și să sărutăm mîna aceluia care nu mai avea de trăit de cît până la miezul nopței.

Am intrat în virful degetelor, spărieați și plini de respect și de groază. Ne-am pus în geunchi și, sărutîndu-i mîna lui rece ca și argintul icoanelor de la beserică, fie-care pe rînd am spus încet:

— Ieartă-ne tătută.

Ochii moșneagului pare că luaseră altă căutătură, buza lui pare-că se mișcă puțin, pare-că o suflare caldă venea de la iel spre noi. Apoi nimic. Neantul, căutătură fără țintă, ochii turburi și roși. Pe frunte o rană care prinsese coajă, la țimplă alta. Mama ne spunea că a căzut la spital din pat. Totdeauna ie înse voi vedea pe fruntea tatei loviturile păzitorilor și chinurile cari le sufăr acei cari tocmai ar trebui să se bucure de cea mai mare îngrijire. Cînd voi avea prilejul să strig contra nedreptăților și a crimelor care necinstesc societatea, voi avea înaintea trupul stîlcit și vînat al moșneagului care mi-a fost tată.

În strigarea lui Dinu Milian junior, va fi strigarea tatu-său strîvit sub biciul și loviturile călailor.

Te voi răzbuună pe tine, ranele tale le voi unge cu fiera și spuma acelora pe cari îi voi face să spumeze și tu ai fi mulțumit, moșnege, dacă morții ar mai putea simți. Ai murit înse fără nădegle, ai murit lipsit de credință, sceptic, nebun, nevoind nimic de cît liniștea groapei după o muncă de mai mult de-o jumătate de veac.

În mine, știu, nu mai puneai nici o iluzie.

* * *

Ce gîndea oare tata cînd ne-a văzut? Nu știu. Poate per-duse conștiința. Ce ar fi putut gîndi înse cînd știea ca peste do-ua zile casa ieră să fie scoasă la mezat, copiii remași pe dru-murii, femeia lui cu care trăise de la 1856, singură și fără aju-toriu. În mîntea lui slăbită de sigur venea sunetul dobei și stri-garea: *Cine dă mai mult? Haricî o dată, de două, Haricî de trei ori!*

* * *

21 Noembrie 1872.

Tata a murit.

Pe cînd dormeam dînsul murise creștinește, împărțășit și cu lumînarea în mîna, dînsul care crezuse așa de puțin în popime și în dogmele ieii.

În odaiea cea mare, pe un catafalc de mese ședea moșnea-gul îmbrăcat în haine negre, cu fesul morților pe cap—cu crucea de ceară pe piept. Pare că dormea, nemic nu se schimbase din ceea ce fusese cu o sară înainte. Patru lumînări ardeau la cele patru coțuri ale catafalcului, făcînd din preună cu mirosul tămîiei aprinse—putoarea morților. Ferestrele sînt deschise și firea pă-rea tot așa de înghietată ca și trupul părintelui.

Napoleon al III-lea din cadrul lui negru privea acest tablou liniștit și cu mînușa în mîna, pe cînd „Îngroparea morților de la Valea-Albă” cu tidvele ieii urite amîntea moartea care iera stăpînă și pe pinza pictorului, și pe trupul lui Costachi Mi-lian.

Clopoțele trag la patru besereci. În cîntecul lor jalnic nu vād de cit înștiințarea corbilor că aū un leș mai mult.

Popa Lohan, de la Sf. Athanasie, îngîna pe nas și mormăind întonă cîntarea morților, pe cînd în odaiea de alături mama plînge, surorile plîng, jidovii sosesc cu cele trebuincioase morților, iar făclierul Pirilă se tirguese pentru lumînări.

Cu naivitatea copilului privesc liniștit pacea morței, ochii de-abea închiși ai tatei și în mîntea mea revine toată copilăriea mea și toate scenele în care tata a avut un rol oare-care.— Îmi venea în mîntea acele serii cînd moșneagul liniștit se punea să ce-tească și cînd ieu, nebunul, îi stîngeam lumînarea.— „Lasă, tälha-riule, că te-oiu prinde ieu!” și tata, furios, se răpezea din pat să mă prindă. De mult inse ieu ieram zburat în odaia de alături și trăgînd zăvorul, strigam rizînd.— „Dacă nu-ți dau drumul, am pus zăvoiu”.

Ieram cepeleag și nu puteam zice „zăvorul.“

Îmi mai aminteam lucrurile plăcute din viața mea; înaintea mortului uitasem năcazurile ce trăsesem de la dînsul, precum și acele ce-î făcusem.— Moartea punea între mine și dînsul, pîraul limpede și dulce al păcei și al iubirei.

* * *

Mă uit țintă la mort. Ochiî mi se pare că se mișcă, pun mîna sub cadavru și pare-că simt o ferbințală. Il cred pe tata învieat și fug *dincolo* ca să vestesc bucuria. Un rîs amar ie pe buza tuturor: doctorul constătase moartea. De acolo puțini se întorc.

Iera acum sara. Finarele se aprinseseră, luna iera pe ceriî. Iașul începea să se culce.

Îmbrăcat bine mă preumblam dealungul, cerdacului, și toate gîndurile treceau prin capul mieu: gîndul de-a plînge înse nu l'am avut.

Tabloul iera jalnic și frumos: La lumina lunei dealurile Cetățuiei și ale Galatei se desfășurau în depărtare. Cetățuiea în virful muntelui, ruinată și tăcută părea că privește din sus orașul și ghieața dintre malurile Bahluiului. *În odaiea cea mare* mormăitul popei, alătura plîsete și gemete, în uliță o *catirincă* cu glasul ieî răgușit și resuflat cîntînd:

„De te-ai duce

„N'ai mai fi,

„Dragă băețele

.
.
.

O convorbire îmi atinse auzul: o sfadă mai mult, mă apropiiei de fereastra odăiei unde ieră mortul: popa dormea pe carte la capul mortului care stătea tăcut și liniștit pe catafalc. Lîngă fereastră dascalul și cu Catinca—fata din casă.

Nu auzeam de cît cuvinte întrerupte: Ibovnic, scîrnăvie, se te prindă oamenii. Apoi să ceartă.

— Lasă, lasă, nu mai bodogăni atîta—după ce s'or culcă boerii. Și un sărutat lacom resună în odaie: Popa se sculă și începî să mormăiască, dascalul aprinse cățuiea de afumat, iar în uliță *catirinea* urmă:

„De te-ai duce

„N'ai mai fi
„Dragă bătele.

.
.
.

† * *

Pe cînd a doua zi tata mergea spre groapă, la tribunal
toba bătea : harici odată, de două, harici de trei ori.

Cînd ne am întors acasă de la beserecă, nu mai ieram în
casele noastre. Ieram străini în casa tatălui nostru.

Const. Mille.

Căsnicie

Odăița noastră-i mică, fericirea noastră-i mare
Pacea, liniștea, iubirea și cu munc' aici domnesc
Lîngă dînsa uit trecutul plin de chinuri mult amare,
Uit căința unei vieți,— fără voie gloduroasă
Și vlăstărele uscate cresc din nou mai viguroase
La al dragostelor noastre raze calde ce lucesc.

Dacă negru'i viitorul ieu voiü merge în spre dînsul
Fericit, lipsit de chinuri și voios, nepăsătorü ;
Căci ie mare fericirea cînd-măcar o dată plînsul
Ți l'a șters mîna femeii ce iubești și te iubește ;
Dînsa care zi și noapte cu ochi dulci te urmărește
Și-ți zimbăște fericită ca un vis drag de amor !...

Pe oceanul larg al vieții—am lăsat vislele toate
Și corabia se duce . . . dusă 'n voie de șuvoiü
Iear în luntru lopătarul ostentit întins pe spate
Nu privește decît ceriul nesfîrșit cum ie și marea :
Ca și dînsul—n'am în suflet decît numai nepăsarea
Ce va fi va fi—Marie, dar acum să ridem noi.

Am cîntat'o ca iubită voiü cînta-o că femeie
Cu-a mea pană viguroasă . . . dragostea voiü zugrăvi

Și în fața lunei triste, sceptice fără idee
Fără doruri, fără gânduri, fără idealuri sfinte
A iubirilor icoană vie, mândră și fierbinte
Cu a mea mină și-a ta mină noi Marie vom zvirli

Iar tu sfântă răzvrătire ideal neatins încă
Cel dorit ca și iubirea ca și dînsa mie drag
De mi-e scris ca nici odată în iubirea mea adîncă
Să nu văd realitatea
Voiu muri strigînd trăească dragostea și libertatea
Iear Marie tu-mi vei pune pe mormînt al nostru steag.

Const. Mille.

Mormîntul Mieu.

Pe mormîntul meu prieteni țerina grea nu vrați să-mi fie
Să nu-mi puneți piatră scrisă, cruce, înger păzitoriu
Răsădiți-mi rog mai bine trandafiri și iasomie,
Și-un salcîm ce'n umbră vara trecătoriu să îmbie,
Toporași și micșunele și levant mirositoriu.

* * *

La mormîntul meu prieteni lăsați popii toți să vie,
Dar le spuneți că'n viață gîndul meu a fost ateu,
C'am privit religiunea ca o goală comedie,
Spovedania minciună și prohodul ca prostie
Și că ceriul pentru mine a fost fără Dumnezeu.

* * *

La mormîntul meu prieteni, să nu faceți vorbă lungă
Asvirliți-mă în groapă prohodit, neprohodit ;
Căci mă tem moștenitorii prea din greu să nu mă plîngă,
Sau grozav blăstăm de cioclu zăbăvind să nu m' ajungă,
Și'n pămînt pe veci să-mi steie trupul meu neputrezit.

* * *

La mormîntul meu prieteni, veți zări poate-o femeie
Imbrăcată'n haine negre și cu părul despletit,

La mormîntul meu să-i spuneți în zădar să nu mai steie
Iea, ce'n vieață gurei mele i-a dat fiere ca să beie
Și cu neagră 'nșelăciune traiul meu l'a otrăvit.

* * *

Pe mormîntul meu prietenî țerîna grea nu vrați să-mî fie
Să nu-mî puneți piatră scrisă, cruce, înger păzitorî
Răsădiți-mî rog mai bine trandafirî și iasomie,
Toporași și micșunele și levant mirositorî.

Brux. Mart 1883.

A. C. Cuza.

Hulubi țigănești.

Anecdota populară.

De unde și până unde, o dată, le venise țiganilor gust de hulub. Pe unde se găsesc puî de hulub nu știeau. S'apucară de întrebat. Nu știu de unde, se vede că tot norocul lor, le scoase înaintea pe-un flăcăoan din sat care numai pe dracul nu-l înșelase că nu-l văzuse.

— In cutare loc în pădure, zise iel, ieste un cuib de hulubi. Dacă vă trebuie mergeți și-i luați. Acolo știea iel un cuib de cioară.

Țiganiî, bucuria lor. Nici una, nici două, de tot să meargă. Cogemete cîrd de țigani mergeau la pădure cu limba scoasă după puî de hulub.

Merg, ajung, dar cînd ajung colo, destulă bucurie. Cuib ieră, dar ce folos? Ieră tocmai în vîrvul unui copac nalt de te durea gîtul uitîndu-te în sus și oblu, fără crengi pîn aproape de vîrf. Chip de suit nu-î. Ce să facă iei? Se uitau în sus și se scîrpinau în cap.

S'aud puî țipînd.

— Oare hulubi să fie?

— D'apoî ce altă?! N'auzi cum cotcodăcesc?!

— Pe dînșii, dar cum? S'au dus la pădurariu să le 'mprumute o scară.

Pădurariul le dădù scara și merse și iel. După ce se suiră țiganiî, ce-î veni pădurariului? Luă binișor scara și se duse a casă.

Țiganiî nu băgaseră de samă. Ierău cu gîndul la puî.

Ierau mulțime de pui, plin cuibul. Aveau pene dar tot li se vedea și pielea. In cuib ieră și cioara.

Cînd se uită un țigan în cuib, cioara se sculă răpede înținse aripele și începu să cîrîe la iel.

Țiganul cam de bucurie dar și de frică, cu mînele la ochi se uită printre degete, da diu cap și cîntă :

„Măi hulube, hulubaș,
„Dragul tetei, puii golaș
„Ce te uiți posomorît
„Și tot țipi așa urît?.....

In sfîrșit cînd s'aũ pus ieî cu toții și au început a vîntură cu căciulele a fugit bieata cioară. Ieî luară puii și voeau să se deie jos. Dar dă-te, dacă poți.

— Dă-te măi tete!

— Ni n'ai scărete!..

Hau pe colo, hau pe dincolo scara nu-i

— Stați să vă 'nvăț ieu făcu unul măi bătrîn. De suit a fost greu dar de dat, las pe mine.

Se apucă cu mînele de creangă, spînzură în jos picioarele și zise altuia să se prindă de picioarele lui, un altul de picioarele celuilalt și tot așa, iar cel cu puii să se ție încetișor de diușii și să-și deie drumul până jos.

Tocmai cînd ierau înșirați cu toții și cel cu puii se scoboră, cel de sus strigă :

— Luați sama și vă țineți bine să măi scuipe în palme.

Zise, dar cînd să scuipe: bof! cît mi ții grămada căzură unul peste altul și toți peste pui.

— Eh! făcu cel ce se ținuse de sus. N'ați putut stă pe loc cum v'am zis!! . Dracul v'a pus să trageți în jos?.....

Th. D. Speranță.

Țiganul la deal.

Anecdotală populară.

Intr'o vreme nu știu unde, cînd, anume
După cum s'aude răsunînd prin lume
Cu-o căruță mare mulți țigani mergeau
La un deal și caii mai nu măi puteau,

Și 'n sfîrșit stătură. Iar țiganiî vrînd
Să-î pornească iearăși, haide toți de rînd
Cu biciuști cu bețe care cu ce-aveau,
Jnepăieau să meargă. Caii nici gîndeau.
— Hii căluț cu tetea! Haide, hii dălac
„De 'nnoptăm pe drumuri nu mîncăți alac.”
Hii și hii tot strigă, bat în cai mereu
Și-apoi între dînșii la sfădit se ieu.
Unul ocărește pe ceilalți ai săi
Zice că-s de vină că sînt cei mai grei.
Unu-și iea desagii vrînd în mîni să-î ție
Ca 'n căruță ast-feliu mai ușor să fie.
Alții stau pe draghini alții chiar pe scară
Alții jos de ciudă iute se scoboară
Și de 'mpins s'apucă. După atîta trudă
Suduieau, iar alții șuerau de ciudă.
Impingînd căruța unul se ridică
Și 'npingînd 'nnainte începu să zică:

„Ce tot, de harăm de cal
„Tot strigați și hii la deal.
„Dealu-î mare de suit
„Și de-aceea m'am gîndit
„Să mai punem vr'un cuvînt
„La icoane la vr'un sfiut.
„Ș'apoi iar m'am răs_gîndit
„Care-ar fi mai nimerit
„Să-l alegem, să-l rugăm
„Unul zdravăn să luăm.
„Sfîntul Petrea nu mai vine
„Că-î chelariu și n'are cine
„Să rămîie 'n locul său,
„Și-l țîncește Dumnezeu.
„Sînt-Ion poate-ar veni
„D'apoi ce-ar mai folosi?
„De spătos spătos îi, mare,
„D'apoi cap sărmanul n'are.
„Sfîntul Luca iar păcat
„Căci cam surd s'a întîmplat.
„Apoi dar pe care-l vraî?
„Vraî pe sfîntul Necolai?
„Bine-ar fi de s'ar putea,
„Dar și-aice-î o belea.
„Ie bătrîn sărmanul sfînt

„Mai aproape de mormînt
„Și se poate cine știe
„Moartea chiar în drum să-î vie
„Iar de moare, mai știi cum
„Fără de hram remii pe drum.
„Sfîntul Toader ar fi bine
„Să-l luăm dar vai de mine,
„Cine dracu-mî spune mie
„Iepe, cai din herghelie
„Cari-î are ne 'nvățați
„Nu te spulber pe urtați?....
„Sfîntul Gheorghe chiar să vie
„Are cal de călărie,
„Ce țî-î bun. Chiar ieu să-l am
„Dacă nu-î deprins la ham?...
„Caci pe dînsul ori și cînd
„Tot călare-l vezi mergînd.
„Pe Hristos să-l mai rugăm
„Apoi nici nu ne-apucăm
„Cum îi gol și prăpădit
„N'are chef de mai venit.
„Maica Domnului apoi
„Ce mai poate? Spuneți voi?
„Chiar de-ar fi curat să vrie
„Tot ie minte de femeie.

„Dar să punem stăruinți
„La cei patru-zeci de sfinți

„Căci din ciți-s zeu așa
„Are cine ne-ajuta.

După astă vorbă toți cu 'nchinăciuni
Fac metăni se roagă și cu rugăciuni
Chiamă hojma sfinții ce vor ști să facă
Numai doară dealul ar putea să-l treacă.
Dar cu rugaciunea cînd s'au pomenit
Impingînd căruța ieată s'au trezit
Că trecuse dealul, și apucînd la vale
Cum ieră căruța încărcată tare
Impingînd și caii își luase vînt
Nu știeau țiganii pe ce lume sînt.
Se țineau de draghini tremurînd de frică
Se păreau, sărmanii cînd de cînd că pică.
Iear din toți la urmă unul mai mintos
Așteptîndu-și ceasul ca să cadă jos
Zise plin de frică, clătănind din dinți:
„Prea mulți sfinți acuma! Lepădați din sfinți!“

Th. D. Speranță.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Mesia Țiganilor

Anecdotă „originală“

Salte'n, veselie, cînte dăntuească
Azi într'o unire ceata țigănească.
„Romanu“ o foaie de daunăzi spuue
Chiar cu tot de-adinsul proaspătă minune:
Mesia venit'a la țigani, venit'!...
Lucru-i ne'ndoelnic ieste tipărit,
Și-apoi nu i cu dreptul, ce mai for mai mor
Ca și ieî să-și aibă mesiuca lor?!

Până-acuma nu știu unde-a fi stătut
Ghemuit sărmanul și necunoscut.
Iar acum, se vede ca să se'implinească
Și vr'o prorocie veche țigănească
S'a 'ntrupat în chipul unui dobitoc
Care „Linx“ își zice iar aici pe loc
„Ris“ îi zice lumea astfeliu îl numește
S'a întrupat și iată-l propoveduește:

„Voi căsași, șetrași ursari
„Și lăeși și lingurari
„Ce tot stați și pirotiți
„Și la suflet nici gândiți?
„Eu vă'nvăț deți asculta
„Ca să fiți mai acană.

„S'a vorbit de voi s'a zis
„Multe, v'au făcut de ris.
„Inse stau gândiți aice?
„Vor și legea să vă strice.

„Niște nandrași s'au sculat
„Făr de frică de păcat
„Fundul legei v'au schimbat“ ...
„Azi din sfînta voastră lege
„Nici pe naiba n'ai ce-alege.
„Au schimbat'o și-au sucit'o
„Și-au stîlcit'o și-au șoldit'o
„Să te bată n'o mai crezi
„Că ți-i scîrbă chiar s'o vezi..

„Zeu mi-i martor cel de sus
„Că strămoșii noștri-au dus
„Cînd au dus la Domn poclon
„Lapte acru 'ntr'un castron.
„Iar mai ieri un berechet
„Ne-a pus legea 'ntr'un „corset“
„Și-a tot strîns'o, și-a tot strîns'o
„Și-a boțit'o și-a întîns'o
„De și ochii i-a ieșit
„Și pe voi v'a rătăcit
„Căci din lapte cum am dus
„Iel covașă-acum a pus

„Uite lucruri vrăjmășești
„Uneltiri diavolești,
„Ispitirea cea de-apoi
„Și de-o credeți vai de voi,
„Duși veți fi la iad de vii
„Cu femeii și cu copii
„Păn la piele desbrăcați
„Cot la cot burduf legați
„Ca să trageți inhămați

„Pe drăcoalice și pe draci,
„Slujba'n casă să le faci,
„Să minînci odată'n an
„Ș'apoi încă numai hrean.

„Oh, păcatul v'au orbit
„Sunteți gata, v'ați topit...

„Vai! Blăstăm amar, păcat
„Strașnic lumea s'a stricat
„Dintr'atîta lume mare
„Nu-i un suflet zeu de zare
„Ca să creadă cum am spus
„Lapte acru că s'a dus,
„De strămoși într'un castron
„Cînd am dus la Domn poclon
„Toți covașă zic c'au dus
„Osîndi-i-ar cel de sus
„Cine crede?.. Numai ieu
„Numai singur. Auleu!..
„Nici nu vor să-mi dea crezare

„C'am văzut o carte mare
„Unde Bulubaș'a scris
„După moartea lui prin vis,

„Toți nebuni îs, auleu!
„Una cred ieii, altă ieu!..

„Legea taine are multe
„Cei ce au urechi s'asculte.
„Ieu sînt cel din veii ales
„Și la voi acum trimes
„Să mă lupt, să mor, să crăp
„Și pe cel chișleag să-l scăp
„M'ascultați cit sînt cu voi
„Mîni, poimîni mă duc 'napoi
„Ș'apoi iar cu slavă mare
„Și pe alba mea călare
„Voi veni la voi, veni
„Să văd cele ce vor fi,
„De-ați crezut de n'ați crezut
„Cu porunca-mi ce-ați făcut.
„Ș'apoi iar am să mai viu
„Să-mi pun leanca sus pe-un spin

„Pe furiș să mi-o ochesc
„Ca s'o fur, s'o șterpelesc
„Și cu-aceasta să sfirșesc.

„Iar cînd vorba n'ași ținea
„Voi să-mi faceți ce veți vrea
.

Astfeliu le vorbește Rîsul amărit
De schimbarea legei foarte îngrijit
Iară cei de față—cum s'a auzit
Plini de bucurie toți au hotărit
Un ospăț să-i facă tot din crap prăjit.
„Să minince'n cale cel trimis din veac
„Căci la dracul doară-i Mesie un fleac.

Th. D. Speranță.

Mamifere cretacee.

Partea de pe deasupra a pămîntului ieste formată din pături feliurite așezate unele peste altele. Așa de pildă dacă am săpă într'un loc am găsi lut galăpn, sub acesta o pătură de humă mai groasă sau mai subțire, apoi o pătură de năsip, apoi una de piatră de var. Dacă am săpă și mai departe am află sub piatra de var o pătură de lut invirtoșată foarte tare, pe urmă iear piatră de var, apoi prundiș lipit împreună, apoi marmură, gneiss și granit. Toate păturile înșirate de la granit în sus, s'au făcut de bună samă în mări ori în lacuri și în toate găsim remășiți de plante sau de animale cari trăieau pe cînd păturele se formau în fundul apelor. Săpăturile făcute într'un loc nu ne-ar face să întîlnim tot aceleași pături ca în altul, ci se întimplă că unele pături lipsesc într'o regiune și se află în alta. Dacă pentru a studia păturile ce alcătuiesc partea de dinafară a coajei pămîntului ar trebui să facem săpături cum am spus mai sus, ar trebui mari cheltueli, din fericire nu ieste nevoie și ieată pentru ce.

Păturile cari la Iași, de pildă, se află la 1000 de

metri de adîncime se ridică și se apropie de suprafață așa că la munți le vedem chiar sub pătura de pămînt vegetal, adică chiar la aer putem zice. Așa că pentru a ști cum se compune coaja pămîntului nu-i nevoie de sîfredelitură ci de călă'orii într'o parte și în alta pentru a afla ce pături ies la față în țerile muntoase sau chiar și în cele nemuntoase. Așa prin împrejurimile Petersburgului se află o pătură de lut care samănă cu cel de pe la noi, adică iese tot așa de neinvîrtoșat și se și întrebuintază la făcut oale. Această pătură de lut iese cu toate acestea mult mai veche de cît lutul de pe la noi. Scoicele și alte animale aflate într'insa au dovedit că țințerile din mijlocul Europei păturile de aceeași vrîstă sînt prefăcute în materii pietroase și une locuri se află la mii de metri de la suprafață. După această introducere ne apropiem de scopul nostru adică de chestina mamiferelor cretacee, dar pentru a nu rămănea neînțeles de unii dintre cetitori, cari n'au învățat, Geologie voi să spun cum s'au împărțit păturile cu fosile adică cu rămășiți de ființi viețuitoare. Cele mai vechi au fost numite *formațiunea primară*, și pretutindenea s'au găsit alcătuite numai din pietre foarte tari, ca gneisul, mica schistul și altele ce se pot vedea în muzee ori în colecțiile de pe la gimnaziile din țară. Peste acestea urmează une locuri alte pături cari au fost numite la un loc *formațiune paleozoică*. Altă grupă de pături și mai nouă a fost numită *formațiunea mesozoică* și în sfîrșit grupa din urmă și cea mai nouă s'a numit *cainozoică*. Formațiunea cainozoică s'a sub împărțit în *eocenă*, *neogenă* și *quaternara*. Cea eocenă împreună cu cea neogenă mai poartă și numele de *terțiară*.

Iasi și Bucureștii sînt zidîți pe formațiunea terțiară și anume pe pături neogene. Se înțelege că peste acestea se află și de cele quaternare cum sînt felurite prundișuri, milituri și lut. La Repedea în deal piatra de var iese iearăși neogenă. Sarea din toată România se află de asemenea cuprinși în pături neogene. În mai multe locuri în Carpați s'au aflat pături eocene.

Formațiunea mesozoică încă se află bine dezvoltată la noi. În Moldova se întinde de la hotarul Transilvaniei o șușeniță lată de păături mesozoice și se urmează pe pământul Bucovinei. După cercetările făcute în alte țeri s'a împărțit formațiunea mesozoică în trei sau patru subformațiuni și anume: triasică, retică, jurasică și cretacee.

Formațiunea paleozoică lipsește din țara noastră, afară de câte-va păături din Dobrogea, dar se poate să se dovedească, cu timpul între păturele cristaline din munții noștri. Acuma înse ce socot păturile de gneiss, micașehist, între cele primare.

Să vedem acuma ce se știe despre mamifere. Cele mai vechi cunoscute s'au aflat în triasul superior (sau în pătura retică, dacă o socotim și pe aceasta ca o subformațiune). Apoi sau mai aflat în formațiunea jurasică. În cea Cainozoică ce arată chiar din eocen foarte multe mamifere. Până acum nu se găsise nici o urmă în cea cretacee. Lucrul se înțelege ușor, căci păturile cretacee au fost formate în mări departe de țărmuri și chiar astăzi cam puține mamifere ce vor fi îngropînd în păturile ce se formează prin mijlocul oceanului celui mare sau chiar prin oceanul atlantic. Mamiferele din păturile triasice și jurasice, se pare că sînt înrudite cu cele mai inferioare dintre mamiferele de astăzi, cu „marsupialele și monotremele“. Aceste mamifere nasc puii foarte mici și slabi și unele îi țin pe urmă într'o pungă până ce cresc de ajung ca ai mamiferelor superioare. Astăzi nu se află monotreme, de cît în Australia și încă puține. Marsupialele sînt mai numeroase, dar se află în Australia și în Americă de sud. Mamiferele superioare nu se află de cît de la începutul perioadei cainozoice. Începutul lor trebuie înse să se fi făcut din păturile cretacee, de aceea ar fi foarte însemnat lucru, dacă s'ar află undeva păături cretacee cu mamifere. Acolò am găsi forme ciudate, căci la începutul perioadei cainozoice ierau gata despărțite grupele cele mai însemnate. Așa lilieciî din păturile eocene

au aripele lor tot așa de bine formate ca și acești de acuma și totuși trebuie să fi fost mai întâiu lilieci cu aripi mai nedesăvirșite și chiar animale despre cari să nu știi să zici de-s lilieci ori altă ceva.

În „Revue scientifique“ No. 12, de la 24 mart 1883 cetim că D-l E. D. Cope a publicat în „The American Naturalist“, octomvrie 1882, p. 830 un articol despre mamiferele cretacee descoperite de I. L. Wortmann în păăturile lacustre de la Laramie (Wyoming). Localitatea se află aproape de linia ferată în mijlocul Statelor Unite. Păturile de la Laramie sînt cretacee superioare și au mai fost cercetate și de D-l Lesquereux, care a studiat mai cu samă plantele. Acestea ierau foarte asemănătoare cu cele terțiare, dar în pădurile formate de dinsele trăeau reptile cretacee.

D-l Wortmann a aflat printre osămintele de reptile o bucată de falcă cu doi dinți într'insa și partea de jos a osului humerus. D-l Cope a numit acest mamifer cretaceu *Meniscoëssus conquistus*. S'au găsit și remășiți de la alt mamifer dar prea neînsemnate.

Iată deci că, îndată ce s'au studiat cu luare aminte niște pături făcute în lacuri, s'au găsit și mamifere cretacee. Ieste de crezut că după cum cercetările lui Marsh asupra mamiferilor terțiare americane au adus o mulțime de lumină asupra lunei animale din acele vremi, tot așa și cercetările asupra păturilor cretacee vor da la iveală mamifere foarte însemnate pentru înțelegerea istoriei dezvoltării acestei clase. *Meniscoëssus* ieste după D-l Cope tot dintre mamiferele inferioare. Negreșit inse că se vor afla în curînd și de celelalte.

I. Nădejde.

Conferința D-lui Hîjdău.

Luni la 14 Mart 1882 D-l Hîjdău a ținut în sala Universității din Iași o conferință despre „*Estetica în sintaxă*.” D-sa a vorbit mai ales despre un fenomen sintactic numit *chiasmă* sau încrucișare. Să dăm un exemplu, așa se zice „*scoală-te și te îmbracă*”, adecă se pune dintăiū complinirea *te* după verb și apoi înainte. Logic ar fi fost să se zică: „*scoală te și îmbracă te*”, sau „*te scoală și te îmbracă*.” Din poezia populară a citat ca exemplu: „*Semănat'am grîu de vară și-a ieșit numai negară*” etc, decî. „*semănat'am și a ieșit*” în loc de „*semănat'am și ieșit'am*” ori: „*am semănat și a ieșit*.” Din texturile romine vechi ne-a citat D-l Hîjdău multime din scriitori transilvăneni, munteni și moldoveni. Dintre transilvăneni a pomenit pe popa *Grigore de la Măhaciū* și pe *Coressi*, apoi din Muntenia pe autoriul evangheliariului manuscris de la Londra (care după D-l Hîjdău a fost scris de un muntean din districtul Teleorman), dintre moldoveni a pomenit mai ales pe *Dosoteiū*. La toți a aflat chiasme foarte multe, se poate chiar zice că chiasma în vremile acelea ieră așa de intrată în obiceiū în cît nici nu se putea vorbi altfeliū. Multe din aceste chiasme numai sînt astăzi cu putință, ca „*veselescu-mă și mă bucur*” sau „*veseli-mă voiū și mă voiū bucură*.” etc. Chiasma a fost pricinuită din cauze estetice, s'a răsturnat șirul logic al cuvintelor pentru ca astfeliū să facă mai mare întipărire asupra ascultătorilor sau a cetitorilor.

Apoi după ce a dovedit întinderea fenomenului în toată limba romină, a trecut D-l Hîjdău la celelalte limbi romanice și a cercetat de se găsesc printr'insele asemenea schimbări de loc. În limba franceză de astăzi nu se află și chiar la noi a pierit în mare parte chiasma sub îniriurea franțuzască. În limba franceză veche tot se găsesc ceva urme, așa ne-a citat D-l Conferențiar ceva din poema lui Roland: „*Il a gentil corps et*

contenance fière.” Întăiu a pus adjectivul înaintea substantivului și apoi după și nu doară pentru că s’ar fi schimbat înțelesul, ci numai pentru estetică. Chiar în limba franceză veche nu se află înse asemenea chiasme că „*du-te și te îmbracă*” sau alt-le întrebuițate la noi așa de des. În limba spaniolă a găsit D-l Hjdău în poema lui „*Cid campeador*” multe exemple de chiasme întocmai ca ale noastre, nu le citez, căci nu le țin minte dar ieră pronumele *las* la întâiul verb înainte și la al doilea după, etc.

În Italienește în foarte multe cazuri gramatica nu s’ar împotrivi întrebuițării chiasmei, dar de întrebuițat în realitate nu se întrebuițaze.

După toate acestea D-l Hjdău crede că în limba latină populară ieră foarte obișnuită chiasma și că se pierduse în cea clasică, după cum s’a pierdut și la noi. Numai a rar o găsim la oratori și la poeți. Așa că după D-l Conferențiar limba română ar fi păstrat mult mai bine deprinderea poporului roman cel puțin în această privință.

D-l Hjdău ne-a dat și un sfat foarte bun, anume să ne punem pe cercefat și studiat limba veche românească și să căutăm a nu pierde din frumusețele ei. Așa la chiasmă am putea să ne întoarcem ușor, căci încă n’a pierit din gura poporului. D-l Lambrior încă a vorbit despre fenomenul acesta în „*Introducerea*” la cartea D-sale de cetire și despre așa numitul „*ritm*” al frazei chiar în proză. Și D-sa ca și D-l Hjdău ne-a trimes la limba bătrînilor și la a poporului pentru a ne înfrumuseța limba noastră literară.

D-l Hjdău ne-a spus la sfîrșit că D-sa a fost în tot deauna de idee că trebuie de căutat adevărul fără interes personal ori național și ca D-sa chiar așa a și făcut. L’am întrebă atunci de ce se supără așa de groznic pe D-l Gaster pentru articolul despre „*Stratificarea elementului latin în limba română*”. Mi se pare că cu toate gre-

șelele de amărunte (despre cari voiū vorbi altă dată), dar tot a dovedit D-l Gaster că am primit destul de tirziu în veacul de mijloc multe cuvinte latine prefăcute după legile fonetice ale limbei albaneze. În adevăr dacă vedem într'un cuvînt latinesc prefaceri neobișnuite în fonetica noastră și obișnuite la albaneji și tot o dată vedem că cuvîntul acela a fost trătat ca nou intrat în limbă, n'avam în cotro trebuie să credem că Romîniū au luate cuvinte de la Albaneji în veacul de mijloc. Ce are a face dacă aceste fapte sint în potriva ideei D-lui Hîjdăū și acelor ce susțin că Romîniū n'au părăsit Dacia? Nu ne-a spus D-sa singur că adevărul trebuie căutat fără a ținea samă de interesele personale sau naționale.

! Inca ceva cred de nevoie să zic aice, fiind c'a ajuns vorbă de teoria lui Rössler, Tomaschek și alții. Foarte reu fac acei cari se cred fără de greșeli ca papa, cînd scriu că dacă s'ar dovedi că Romîniū s'au întins în Dacia după veacul al XII, atunci n'ar avea nici un drept asupra țerilor cucerite de dînșii prin dreptul muncelui. Iei lucrează pămîntul și l'au lucrat, l'au apărat cu puterea lor cînd a fost trebuință și-l vor apăra. Poporul muncitoriu romîn nu despoae pe nimene, ci trăește din munca sa prin urmare nime nu-i poate zice: „du-te de aice că n'ai drept“, afară de acestea la urma urmei cum a zis de curînd D-l Xenopol în „Convorbirile literare“ nu dreptul istoric sau altul va hotări a cui să fie Dacia, ci puterea. Noi sîntem aice și vom sta pe loc, până ce nu vom fi zdrobiți. Reu ieste cînd se amestecă patriotism în cercetarea adevărului, ar trebui să ne mai deprimem a priyi adevărul în față fără groază. Pe minciună slab sprijin.

Verax.

FAMILIEA

(Urmare).

— — —

În societățile primitive nefiind nici o regulă socială în privința relațiilor sociale nici nu putea zice că ieră un feliu de căsătorie așa zisă „comunistă“, cum vor unii sociologi. De sigur că pe lângă promiscuitatea generală se aflau și forme cari semănau a monogamie, a poligamie și a poliandrie. Adecă unui bărbat cari țineau mai mult la o femeie, o aveau numai pentru dînșii, măcar până cînd altul mai tare le-o lua cu sila. De asemenea se poate ca bărbatii cei mai voinici să fi avut în puterea lor mai multe femei, pe cari le apărau de ceialalți și tot ast-feliu se putea întîmpla ca o femeie dorită de mai mulți să fi trăit cu aceia numai. Din acest amestec de forme s'a dezvoltat după locuri și după trebuinți una din formele mai superioare. Se înțelege înse că monogamia primitivă nu ieră întru nemică mai nobilă de cît celelalte forme: lipseau de bună samă toate însușirile ce sîntem obișnuiți a le atribui dragostei adevărate. Sila ieră totul. Spencer dovedește că deși în unele locuri a putut să trăească până acuma poligamia și poliandria, totuși forma cea mai potrivită și mai morală ieste monogamia. În adevăr o mulțime de rele urmează pentru cei în vrîsta, pentru copii și pentru societate din formele celelalte de familie, și numărul femeilor fiind aproape de o potrivă de mare cu al bărbatilor negreșit că monogamia ieste mai firească.

Apoi chiar în țerile unde se află poligamia încă nu se întilnește de cît la bogatîi cari au cu ce ținea mai multe femei, cei mai mulți barbați țin numai o femeie. Poliandria ieră-și n'a putut să ție de cît în locuri unde ca în Tibet țara ieste foarte săracă și unde bărbatii lipsesc de pe acasă cu lunile. Acolò se întovărășesc mai mulți bărbatî, frați sau streini, și ieu o sîngură femeie și stau cu dînsa pe rînd.

Fără să mai intru aici în amărunte voiuri trimete pe Domnii ce vor voi să cetească mai pe larg la cartea lui H. Spencer ori la a lui Letourneau, iar dacă ar voi să vadă pe scurt ideile lui Spencer în această privință să cetească „Ce știm despre lume“ din anul întâiu al „Contemporanului“.

Să ne îngrijim acuma mai mult de monogamie.—Cum am spus la început monogamia n'a îmbunătățit întru nimic starea femeii. Femeea ieră roaba bărbatului, care putea să o bată, să o omoare, să o alunge, să o vîndă ori să o închirieze ori cui ar fi vroit, ba chiar să o minînce.

Nimene nu se îngrijea de voința femeii. Ori o apucă bărbatul cu sila și chiar îi dădea în cap o lovitură de o ametea și apoi o tiră de păr până la un loc mai îndepărtat; ori o luă după o înțelegere cu părinții plătind pentru dînsa ca și pentru un dobitoc ori care. Asemenea obiceiuri sînt foarte respîndite. La unele triburi bărbatul nu are nici o grijă de purtarea femeii lui, din potrivă privește ori ce relațiuni ale ieî cu alți bărbați ca laudă pentru gustul său! La altele femeea se împacă cu bărbatul ca să fie credincioasă patru zile pe săptămîină, iar în celelalte să facă ce va voi. La multe însfirșit bărbații țin foarte mult ca fetele cînd le vor luă ieî să fie fecioare și pedepsesc cu moarte pentru necredință în timpul căsătoriei. Dar pentru dînșii nu se vād pedepse, ieî au voe să aibă chiar și alte femei, cari poartă feliurite nume. Incetul cu incetul începe a se socoti ca trebuitoare și învoirea fetei, o întrebă și pe dînsa de îi place pețitoriul; dar mai adesea această întrebare se privește numai ca o formalitate și părinții se silesc să facă pe fată să primească, chiar și cînd nu vră, nu mai dacă lor le vine ginerele la socoteală. Părinții au multe mijloace de a sili pe fată să primească un bărbat, căci cum stau acuma lucrurile, fetele trebuie să trăcască pe sama părinților și chiar de ar putea trăi și sin-

gure, dar obiceiul dă putere foarte mare părinților și mai ales tatălui. Nu trebuie să ne lăsăm înșelați de legi, poate foarte bine stă scris pe hîrtie că fata poate în toată libertatea să zică Da sau Nu, fie cine știe că în realitate lucrurile se petrec cam altfeliu.

Se înțelege că de la început și chiar și acuma la oamenii nedesvoltați moralicește nu se cere iubire în căsătorie. La noi părerea celor mai mulți ieste că dragostea ieste chiar vătămătoare, oamenii sînt deprinși a socoti căsătoria ca întemeeră pe prietenie, pe potrivirea neamului, a averei, etc. Mulți înțeleg așa de bine ce ieste iubirea în cît își închipue că iubesc pe toate femeile ce întîlnesc; alții cred că pot iubi pe cine vor voi iei, vei auzi adesea: „lasă să se mărite că-l va iubi iea după aceea“, și fetele „bine crescute“ au obiceiul de zic: „ieu am să-mi iubesc bărbatul ales de părinți“. Dar începe de pe acuma a-și face loc ideea că căsătoriile întemeate pe interese și nu pe iubirea viitorilor soți sînt căsătorii nemorale. Indată ce primim acest punct de vedere, negreșit că aflăm ușor că voința tinerilor ieste totul și nu a părinților și că cît vor putea tinerii să se iee mai mult din iubire, fără împiedecări, cu atîta mai multe familii morale se vor face. Moralitatea sau nemoralitatea unei familii atîrnă deci, nu de la cetirea unor articule de cătră ofițerul stărei civile, nici de la voința părinților, nici de la religie, ci numai de la iubirea adovărată a soților. Ieată de ce am spus și spunem că căsătoria liberă ieste mai morală de cît cea legală. Prin aceasta nu zicem că nu se poate să se întemeeze o familie morală chiar cu voea părinților, cu ofițerul stărei civile, cu religie și cu bani; după cum nici nu zicem că toate căsătoriile libere sînt morale. Morală ieste căsătoria întemeată pe iubire, dar în căsătoria liberă iubirea nu se cere numai de cît. Cum am mai zis într'o societate unde căsătoria ar fi liberă s'ar împiedecă formarea multor familii inmorale și s'ar face

cu puțință întemeerea multora de cele morale cari acum nu se pot face.

Spencer arată foarte bine cum căsătoria monogamică întemeată pe iubire ieste cea mai morală din toate, căci prin această formă de căsătorie se aduce folos soților, copiilor cît și societății și nu se aduce nimărui vătămare. Pe cînd în celelalte feluri de căsătorie sufăr ori cu toții ori măcar unii.

Negreșit că nu sîntem de idee că căsătoria monogamă trebuie ținută legată prin putere de dinnafară, adică că să nu se mai poată despărți cei ce s'au căsătorit. Ar fi immoral. Se poate să ne pară reu cînd vom vedea că doi soți cari s'au iubit, se urăsc și fug unul de altul, dar ce-i de făcut? Se poate să-i silim să trăească împreună? Apoi chiar și femeea dacă va avea asigurat traiul ei și al copiilor, cum va fi de samă bună în societatea viitoare, negreșit că nu va pretinde ca bărbatul care-i spune că nu o poate suferi să trăească mai de parte cu dînsa. Credem că cu cît omenirea va înainta și vor pieri urmele boalelor de cari suferim acum, cu atîta familia monogamă va ajunge mai strînsă și cu atîta mai rari vor fi despărțirile. Ideea celor cari socot că familia se va strică și că copiii vor fi crescuți de Stat ieste greșită. Această idee o aflăm, la radicali precum la *Naquet* (care numai socialist nu-i) la *Charles Letourneau* și la unii socialiști precum la *Guesde*. Dar aceste păreri nu fac parte din ideile socialiste și putem citi alături cu *Guesde*, care se unește cu radicalii în această privință, pe *Bebel* care ieste de aceeași idee cu Spencer în „Die Frau und der Sozialismus.“ Cum că copiii vor fi educați și învățați pe socoteală comunelor nu încapе îndoeală, chiar acum ieste un început cu școalele publice; dar creșterea copiilor din punctul de vedere moral, fizic și intelectual în cei dintâi ani ai vieții cere atîtea îngrijiri în cît numai de la părinți o vor putea căpăta. Așa că în societatea cea mai desăvîrșită familia va fi mai strîns legată

de cît acuma, ba chiar va crește iubirea copiilor pentru părinți, căci se știe că acuma lipsește foarte mult. Unii între cari vom număra pe D-l Macedonschi, vestitul descoperitoriu al generației spontanee a muștelor, cred că familia ieste un izvor de egoism și de sentimente rele între oameni. Noi credem înse că în adevăr numai în familie s'au născut sentimente mai înalte de iubire cătră alții, de altruism; în iubirea cătră femei și cătră copii vedem noi rădăcina multor sentimente alese. Dacă lupta pentru viață și teama de a pieri de foame în viitoriu, dacă grija de viitorul copiilor pe cari părinții n'ar voi să-i lase în lume neînarmați, face acuma ca fie-care părinte de familie să caute a despoea și a zmunci din toate părțile pentru dînșii, acestea toate sînt urmări firești ale minunatei stări sociale în care avem cinstea de a ne afla. Într'o lume întemeiată pe dreptate și din care despoerea va fi pierit, familia nu va mai putea pricinui asemenea rele, de aceea se va întări, cum am mai zis.

Apoi să lăsăm acuma de-o parte familia monogamă și să vedem cum sînt în adevăr relațiunile sexuale în societatea noastră civilizată. Mai înainte de toate ne lovește prostituția, care, zic „*apărătorii familiei*“, ieste un reu trebuitoriu. Cu alte cuvinte se află în mijlocul societăței mai multe mii de femei cari trăesc în promiscuitate cu toți bărbații cari vin la dînsele. Tinerimea se vede că în casele de prostituție se deprinde cu sentimentele trebuitoare pentru o căsnicie fericită! În casele de prostituție merg bărbații însurați de-și complectează haremul, cînd bine înțeles nu pot să stea în legături cu femeile altora. Și acei cari își petrec viața cu femeile comune, îndrăznesc să strige în contra noastră, cari voim căsătoria întemeiată pe iubire, că căutăm să nemicim familia ba au îndrăznit unul de la „Binele public“ (nu-i de mierat) a scrie negru pe alb că noi voim să alungăm iubirea din căsătorie. Se vede că cinstitul Domn a crezut că cetitorii „Binelui public“ sînt așa de desgustați de

ziare în cît dacă scapă de chinul zilnic ce le pricinuește
jurnalul Domniei-Sale nu mai pun mîna pe altele! În-
teleg să ne cufunde cît îi va plăcea, dar cel puțin ar
trebui să bage de samă ca orbirea să nu-i facă să scrie
lucruri cu desăvîrșire false, căci pe urmă nu-i vor mai
crede oamenii nici cînd vor spune adevărul

(Va urmà).

I. Nădejde.

Declinație cu două cazuri în românește.

(urmare).

După substantivele de la declinarea a treia s'au confundat
la înmulțit cu cele de la a doua, atunci a trebuit să fie și un
caz regim cu o corespunzătoriu cu *os* elasic. Prin urmare cuvinte
ca *om* trebuie să fi avut la înmulțit formele: *oameni* și *omenu*, etc.
Acuzativele acestea nu se mai află acuma, dar se pare că au lă-
sat urme și a nume ieată cum.

Se știe că pe lângă formele: *purece*, *pîntece*, *șoarece*, etc se
află și formele: *purec*, *pîntec*, *șoarec*. D-l Lambrior explică *purec*,
din *pulex*, *pîntec* din *panlex*, etc, adecă socoate că *purec* ieste
cazul subiect; dar fiind că trebuie să ne ținem de legile fonetice nu
putem admite că din *pulex* a putut să se facă *purec*, cînd din
judex s'a făcut *jude*, adecă a căzut cu totul x dela urmă. Pentru
că forma *jude* ieste cu deseavîrșire sigură, nu putem scoate din *pan-
tex*, de cît *pînte* sau *pinte**. Înălăturînd deci explicarea D-lui Lambri-
or ne întrebăm cum să explicăm formele de la singurیت *purec*,
pîntec, etc. Să luăm cuvintele *domn* și *purece* și să le punem
sub forma ce aveau în foasta limbă romînă:

S. caz subiect *domnu*

„ regim *domnu*

Im. „ subiect *domni*

„ regim *domnu*

S. caz subiect *pure*

caz regim *purece*

Im. caz subiect *pureci*

„ regim *purecu*.

Din pricina potrivirei înmulțitului a putut să se întîmple
prin analogie formarea unui singurیت ca la declinarea a doua.

*) Oare numele *Pinte* a să nu fie nominativul vechi? Înțelesul cuvîn-
tului ar putea hotări.

Deci vor fi fost pentru cuvintele acestea și de bună samă și pentru altele pe lângă formele *pure* și *pureee* și una *purecu* care se potrivea cu *lupu*. In unele dialecte a învins forma nouă și la macedonenii se pare că forme de felul acesteia se întrebuintază, în alte locuri a dovedit forma cazului regim și au ramas forme ca *purece*, *pintece*; la cuvântul *jude* înse a învins cazul subiect. Ori cum ar fi dar formele cu *u* de la singuritul substantivelor de pe a treia dovedesc că a fost o dată în românește la declinarea aceasta la cazul regim de la înmulțit o formă cu *u*.

Din pricina acestei potriviri a înmulțitului de la a doua declinare cu cel de la a treia a trebuit să se întâmple multe schimbări de declinare și mai ales multe cuvinte de pe a treia vor fi trecut la a doua, de vreme ce forma de la a doua adecă forma cu cazurile confundate a ramas învingătoare.

Să căutăm acuma priciunile pierderii declinării cu două cazuri. Inainte de toate substantivle neutre ierau chiar în tot timpul numai cu o formă pentru cazul regim și subiect. Așa cuvântul *caput* a avut pentru singurit numai forma *capo*, apoi *capu*; chiar și pe cînd poate încă se deosebea la lup, forma *lupo* (din *lupos*, clasic *lupus*) de *lupo* (dio *lupom*, clasic *lupum*). Tot așa și la înmulțit, *capete* (din *capeta*, clasic *capita*) se întrebuinta pentru amîndouă cazurile. Prin urmare dacă vom pune cazurile substantivelor neutre am căpăta tipul următoriu:

S.

Caz subiect: *capu*

Caz regim: *de capu, a capu, capu*
etc.

Inm.

Caz subiect: *capete*

Caz regim: *capete, de capete, a capete, etc.* . .

Adecă tocmai tipul cel mai obișnuit în limba romînă de acuma.

După neutre au venit la acest tip cuvintele singurite de la a doua, chiar și cînd ierau masculine și anume cînd s'au confundat *lupo* (din *lupos*) cu *lupo* (din *lupom*). Și s'a format un tip în tocmai ca și la *caput*. Pe urmă s'a întîmplat la înmulțitul declinării a doua și a treia prin pierderea formei cu *u* și numai la declinarea întăea și la a treia la singurit au ramas urme mai multe din cele două cazuri acolea întilnim *stea* și *stele* etc. De bună samă că mai întăi se va fi pierdut deosebirea de caz, adecă se putea întrebuinta ca subiect, ori ca regim amîndouă formele vechi cum se întîmplă și acuma cu *roși* și *roate*, *oaspe* și *oaspete*, apoi una din forme a învins pe cealaltă și ne-a ramas *om* (caz subiect), iar *omene* (caz regim) s'a pierdut; ori *părinte*

(caz regim), iar cazul subiect s'a pierdut. La întâea declinare la singurit s'a întâmplat întrebuițarea formei cu *e* la genetiv și dative articulat și încă nu pretutindenea, de bună samă tot pe când se întrebuiță *stelă și stele* cu același înțeles.

(Va urmă)

I. Nădejde.

Dialectul Macedonian.

Reproducem mai jos *Ascăparea ali Dince di mân'ile turcesci*, traducerea unei poeme provențale „L'Escrivetta.“ In numărul viitoriū voiū face un studiu asupra limbei.

ASCĂPAREA ALI DINCE.

BCU Cluj / Central University Library Cluj
DI MAN'ILE TURÇESC¹

Sub dialectul de la Crușova din Macedonia

-
- 1 Măritară Dincea m'ică, ș'di mușutéța lliē,
Toți gion'i-lli uă ellimară „lilicea lumi-lliei.“
Di multu m'ică Dincea ș'minută și eră,
Sē 'și légă duvaleta ș' sē'nvescă nu scia.
- 5 Bărbat-su, gione tiner și multu mușutic,
Adaūa-đi dimnéța 'și se dusse la bătíc.
Lunī își fēcíră numpta, și martă dipärtő,
Ș'a lumi-lliei lilice sē'tli crēcă uă alässő.
După șepte an'i de đille a casă 'și se turnő.
- 10 — „Tac! tac!“ bătū'pi uše, — „Mulliére, moi, disfă!“
Mumă-sa illi se spuse: — „Dincea nū iéste aūă,

* Reprodus din Félibrige. Maintenance de Languedoc. 1882 mai. Montpellier.

- „Am pitricut' nă 'ntre apă, ș'n'ar sē vhină,“ 'llī dīcea,
„Nēssă Turçi-llī m'ī uă luară!“ — „Și iu uă dussiră?“
— „Nu sciu, n' uă vidui, ma, cum m'ī spusiră,
15 „Çiu' sprēcī de dille calle, și pôte mai diparte,
„Uă luară ș' uă tricură d'amare inaparte!“
— „Va 'm'ī fac ună căiche subțire ca pergam,
„Și va s'me duc s' uă caftu, tu trup suffit pîn'am
„S'allag amarea tōtă, loc-lu a tutulor,
20 „S' uă ved nica 'nă oră, i cama ghine s'mor!“
Iel, de ațea minută, tu căiche intrō,
Și șepte an'ī de dille, tu amare innō.
S'dusse tu multe locuri, și multī întrebō,
Ma di la vēr-'nu n'affō ș'çiva nu învițō.
25 După șepte an'ī de dille aggiumse tu un loc;
Aclo eră sultan-lu turçescu din Maroc.
Avnanghia de palate stătū, și s'minduiă,
Ș'pi tu friđī-le tōte, iel laī-lu ma 'și muntriă.
Açī aflō 'nă mōșe, în cal'e iu 'și șidea,
30 Și s'appruchiē de nēssă, ntriband' uă 'llī dīcea:
— „Çi iēste cula aistă, și aistu palat?“
— „E palat-lu a sultan lui, laī gione mărat.“
— „Și cum se cliamă fēta çī iēste 'nellis 'aclo,
„Çi sunt șepte an'ī de dille sultan-lu çī uă lo?“
35 „Macō m'ī 'ntreghī ti dissă și ti numa a lliē,
„Nēssă uă cliamă Dince, lilicea loc-luī lliē.“
— „Tu palat-lu turçescu, cum s'intru, cum s'm'alin?
— „I ca dervis turçescu, i çiritor creștin.“
Se învescū tu stran'ie, se fēçe çiritor,
40 Și fōră frică intrō tu a palat-luī ubor
Iel scōse bōçe ad'liosă și cu mare dor:
— „Dați m'ī ti numa 'l Dumniđēū aggiutor!“
Husmechiara luō pāne a orfān-luī s'ēllī da.
— „Dă 'llī tine, Dince, aistui om, cu mână ta,
45 „Eleīmosine, cō par' cō 'ī di tu hōra mea,
— „Caī pôte tea sē scribă cō e dit hōra mea,
„Când nu pot ni puī-llī s'asbōră pîn' aūă,
„Nafōră mași de lānduri, altu dit hōra mea?“

- „Disi m'ascultî, fătă, daă sbôră s'e'ți grescu :
50 „Disi cõ vhin'i cu mine, s'alași loc-lu turçescu?“
„Moï Dafce, husmechiară, bagă méssa s'măcămü,
„Și orfan-lu aistu cu noï va s'e'l çinămü.“
Pi méssă pînă fură, pâne pînă măcă,
Ali Dince arîs-lu din gură nu'lli păpsea.
- 55 — „Di caï ți arîđi așiçe, di caï îți șupuređi.
„Voiü s'e te'treb, a Dõmnă, spune' m'i, ași' m'i
băneđi!“
- „Ieü nu 'm'i arid di tine, cõ hiï bărbat-lu a m'ieü;
„Ma di hilliu sultan-luï çi trémbură ti ieü!“
Fugiră dit palatu, pit culă iellï tricură,
60 Și galbine sculară cît doi-lli putură;
Se dusseră tu ahure, iu ieră caï-llï legați,
Ș'alépsiră maï gion'i-lli, ma' tinirî, ma' mușați.
Iel acățõ duriü-lu, și ațel albul iea;
Imnânda-luï 'ncălare, ca luna lumbrisea.
- 65 Agginsiră la 'mare; când vré s'discălică,
Avđiră ună boçe; sultan-lu 'llï avină.
— „Sultan-lu nē avină, sultan-lu iéste aüă!“
Sultan-lu tot strigându, a gione-luï đicea :
— „Amalama çi 'm'i luași, amarea uă afumă,
70 „Caï-lli çi 'm'i arăchiși, loc-lu 'l cutrimbură.
„Cu vhin, cu pâne caldă, șepte an'i fêta hrăniï,
„Tu sirmă ș'tu atlaze ieü uă armătusiï,
„Și nor di hilliü tu minte aveam s'e uă făçeam ;
„S'eră s'uă aggungérem, cap-lu vré s'e 'llï tălliam!..“
- 75 — „Cara cu chin, cu pâne, nēssă uă hrăniși,
„Cara tu atlazé ș' sirmă, uă armătusiși,
„Ș' cara aveai tu minte a hilli-tuï tea s' llï uă daï,
„A mea mulliére eră, și ieü 'iera m'i uă luaï!..“ *)

*) N cu apostrof înainte de i se cetește ca *gn* franțuzesc ori
ca *n* din „*nie* (*nié*)“ din moldovenește. In alt număr voiü
publica traducerea și studiu. I. Nădejde.

ZIMBRI IN CAMERĂ

Dl. P. Georgescu numismatul de la Craiova și-a pus articolul și în „Învățătorul“ din București. Ținând samă, se vede, de critica mea a prefăcut puțin fraza citată în No. 16. Iată ce zice: „Zimbrul este o specie de cal, după cum dicu unii; éro după alții de bou, etc“ În rîndul trecut zisese: „éro nu de bou.“ La cuvîntul unii înainte de punct virgulă ieste pus un semn care ne trimete la notă. Să vedeți înse ce stă în notă. Ieu mărturisesc că m'am încrucit:

„Acésta după C. Boliac, renumitulă arheologă și numismatică, care în Camera Legiuitoare, ședința din 6 Martie 1872 a susținutú cele următoare: „D-lorú, sciința nu se pune la votú; orí scii, orí nu scii. Zimbrulú, D-lorú, precumú potú să răspundă toți acei cari au învățatú istoria naturală, nu este de locú genulú bou, este genulú calú; și capulú de calú n'a fostú nici o dată în armele țerei. Zimbrulú se vede că a fostú vre o dată în Carpați, déró acum nu mai există de cât în capulú de Buna Speranță, la noi numai este“. Mai la vale vedem și următoarea citație: „Tóte acestea D-lorú suntú lucruri cunoscuté de cei cari s'au ocupatú cu asemenea cestuini, și ori cine voiesce a studia fie care din aceste embleme, n'are de cât să consulte o carte fórté însemnată, care este destulú de voluminosă intitulată *Stemmatographia*, și care se află în bibliotheca de la Moscova“.

Iată dar că C. Boliac a spus în numele unei cărți voluminoase: *Stemmatographia*: a prefăcut înaintea camerei zimbrul în cal și nici mai mult, nici mai puțin, în numele științelor naturale. Bre! Mare comedie! Ba încă ne mai spune că zimbri se mai află pe la capulú de Buna Speranță! Și ieu mă țin că am învățat științele naturale, dar de zimbru n'am auzit să fie cal. Toți zoologii îl numesc pe latinește: *Bison europaeus* ieste înrudit de aproape cu bisonul din America adecă cu *Bison americanus*. Numai C. Boliac a știut așa de multă Zoologie de a prefăcut boi în cai și i-a trimes pe la capul de Buna Speranță pe unde n'au fost de cînd îi lumea. Cum am mai spus Zimbrii nu s'au stîns cu totul ci după cum spune Hamy în *Précis de Paleontologie humaine* 1870 Paris. pag. 167, în Nota 2 se află în pădurea de la Bialowicza, în 1853 ierau 1543. Tot pe acea pagină cetim că se află în Caucaz, precum și în Asia pe țărmurile locului Ho-Ho-Noor. Decí ieste ușor de văzut și de dovedit că nu-s cai, ci boi.— În Transilvania se mai aflau încă prin veacul al XVIII. *Bos urus* trăea și iel prin Europa, dar se pare că a pierit înainte de Zimbru, acuma nu se mai află nică-

eri. Nu știm dacă pe vremea când a vorbit, cum am arătat mai sus, Boliac în cameră, s'a găsit cineva care să-i spue că reu de tot cunoaște științele naturale și că dacă Stematographia „cea destul de voluminoasă“ de la Moscva cuprinde tot osemenea adevăruri, atunci, vai de numismatică!

Verax.

Libertatea femeii în prelegerea D-lui Misir

D-l Misir în conferința ce a ținut la universitate despre egalitate, libertate, și fraternitate s'a abătut în trea cât și asupra chestiei, dacă femeea merită și iea libertate înaintea legilor, ori nu.

Numai păcat că D-lui a trecut în zbor asupra chestiei și nu și-a declarat curat cugetul. Căci voim mai bine un adversariu înverșunat, fanatic chiar, de cât unul care nu se dă tocmai în contra, care de multe ori, de vrei să l convingi, ți se pare că a înțeles și s'a convins, pe când iel a ramas tot neschimbat tot cu ideea lui fixă în cap.

Cît despre D. Conferențiar, l'am găcit foarte bine între cine poate fi numerat am înțeles ce idei are D-sa de chestiea femeescă.

D lui zice înaintea de a începe a vorbi de libertatea femeii că nu se va ocupa de inteligență ori de meritele ce iea are. Minunați-vă ce cavalerism, cât ie de milostiv și de îndurătoriu; când putea tare bine să înceapă și D-lui prin o tiradă à la D. Maiorescu: Cum să dăm libertate femeilor acestor ființi tot deauna în vîsta copilăriei care nu se pot conduce singure și veșnic au nevoie de brațul nostru, fiind tot aîit de slabe la trup ca și la minte; și ținînd seamă de eloquența D sale și de bună vroința publicului pentru asemenea idei sănătoase bază familiei, sigur că o ducea numai în aplause. Dar fie zis între noi n'a zis D-l Misir nemic de inteligen-

ta ori de nenorocitul erier al femeii, căci ie prea dovedit că nu mai are ce, și că nu ie adevărat că femeile sînt mai puțin înțelepte de cît bărbații. Se știe că ocupațiile lor sînt deosebite că nu se pricep în trebile bărbaților, după cum nici ieși nu se pricep în ale femeilor, după cum un doctor în drept nu se pricepe în medicină ori un istoric în matematică, dacă nu se va fi îndeletnicit cu acestea. A nu ști ceva nu înșamnă a fi prost. A cui ie vina dacă înțelepțea femeii din clasele burgheze a fost îndeletnicită cu lucruri nefolositoare? A cui ie vina dacă pentru *cariera* ieși nu-i se cere de cît a părea cît mai frumoasă? A cui ie vina dacă ie se reduce la un lucru de speulă? Nu ie a altora de cît a societății și mai în deosebii a bărbaților; ieși avînd puterea în mîna au voit să facă din femeii un lux, un obiect de plăcere, vom vedea înse mai la urmă că pentru acest capriciu al lor nu remîn nepedepsiți. Cu ce gust nu s'ar fi arătat în *Balte* vremi, că femeea ieși mai delicată la mințe, nu poate ținea cu judecata tare a bărbatului. Ce vroieți, ar fi zis D-sa, lucrul ie așa de observat că avem chiar în popor vorba „plete lungi și mințe scurtă“, și atunci sala ar fi bubuit de aplause, căci asemenea ideii sînt foarte molipsitoare și măgulitoare pentru bărbați.

Sînt sigură înse că o asemenea insultă publică nu putea trece fără o manifestare din partea femeilor, chiar cele mai engleze ar fi deșertat sala, lucru ce poate i se cuvinea și acuma D-lui Misir.

D-lui a lăsat a se înțelege că femeea nu ie vrednică de a fi liberă și că legea mamă (vitrigă) a tuturor celor slabi, îi voește binele punîndu'o toată vieța sub epitropie. Lucrul ie fals; bărbații au puterea în mîna și nu voesc a-și avea părtași noi la dînsă, știind că atunci va trebui să-și micșureze fie care porțiea lor; nu dau femeilor drepturi tot pentru același lucru pentru care nu dau nici muncitorilor.

D-lui face ironie amiatînd ceea ce s'a zis de atîtea

ori: că femeea la noi mai n'are altă carieră de cît aceea a măritatului. Lucru ce numai de ris nu ie. Societatea cît și membrii ieî trec cam prin trei faze în privința faptelor lor: întâi fac fapte nemorale și dăunătoare semenilor, fără a înțelege că nu sînt morale, al doilea le fac, dar mărturisesc că ie reu și ar trebui cu totul alt-feliu, al treilea recunosc și încetează de a le mai face. Ieî bine, D-l Misir ie de abiea în faza întâi, D-sa vorbește, dar nici nu-î trece prin cap ce ie un reu, o rușine pentru societate. Pentru a-și închipui ce liniște și mulțămire sufletească simt femeile gîndind la această unică carieră n'au de cît să-și închipuie, că bărbaților nu le ar rămănea de cît cariera însurătoarei, căci poate să fie oare care asemănare între simțirea femeii și a bărbatului. Ori poate nu, D-le Misir?! Poate ne vei tăgădui și libertatea de a simți?!

Dar să nu uitați că dacă măritarea ie o carieră vor năvăli o multime de pretendente la ie; de unde intrigă infamii și tot ce-și poate cineva închipui mai reu; lucru natural de vreme ce se naște lupta pentru existență. Frumos viitori croiesc bărbații pentru fiicile lor.

Stuart Mill vorbind despre libertatea și egalitatea femeii, dovedește foarte bine foloasele ce ar decurge de la ie și trebuie ca cineva să fie prea îmbuibat de rea vroință pentru a nu se convinge.

leată cite-va ideî de ale lui: Ne întrebă că ce folos ar fi de a da femeii libertate și drepturi egale cu ale bărbaților? Cea întâi ar fi că s'ar regulă un lucru după dreptate în loc de nedreptate. Toate aplicările egoiste, iubirea de sine, socotirea sa mai pe sus de toți și toate aceste rele egoiste care stăpînesc azi omenirea, își au rădăcina în alcătuirea traiului de astazi între bărbat și femeie. De aice toate acestea își scot hrana cea mai puternică. Inchipuiți-vă numai ce gîndește un băet trecînd la vrîsta bărbătească, cu credința că fără nici un merit și chiar de ar fi cel mai prost dintre bărbați, numai prin

naștere, numai prin aceea că ie de parte bărbătească, va fi mai pe sus de cît jumătate din omenire. Foarte de timpuriu băeții încep a se crede superiori fetelor și tinerii învață degrabă să crede mai cumiți de cît mamele și a socoti că acestora nu le se cuvine de cît cruțare, fără nici un respect adevărat. Oare își închipuie cîeva că toate acestea nu strică pe om ca individ și ca membru al societății? Ie tot același lucru ca și cu un rege moștenitoriu care se crede mai bun de cît toată lumea fiind născut rege, sau de un nobil fiind că ie născut nobil. Purtarea bărbatului cu femeea seamănă foarte mult cu aceea a seiorului cu vasal cu deosebire ca femeea trebuie să fie mai ascultătoare bărbatului de cît ieră vasalul stăpînului. Această neegalitate sfarmă toate principiile de dreptate; și orî și ce ar face educația și civilizația pentru a nimici legea puterii și a o înlocui cu aceea a dreptății, nici nu se va clăti din loc pînă ce cetățuea dușmanului nu va fi atăcată și cită vreme dorința de a stăpîni pe cel mai slab va fi chiar în inima societății.“

Nu mă voi abate mult asupra acestor chestii pe care cetitorii „Contemporanului“ le-au cetit în prescurtarea ce am făcut din cartea lui Stuart Mill. Mă mier de ce D. Misir nu arată relele ce ar urma din darea libertății femeilor, din aceea că ar priimi aceeași educație și s'ar bucura de aceleași drepturi ca și bărbații. Dar ne putem aștepta că va născoci ceva și în această privință, limba și sintaxa ie bogată, mai cu samă cîud cîeva își propune a lua lucrurile numai la suprafață, d. ex. cum arată D-lui că oprirea, ca țeranii să nu și vînd pămînturile ie folositoare. Ori oprirea dea sconta leafa... Toate acestea înse nu sînt de cît oblojele, D-le Misir, și nu distrug reul nici miseria. Țeranul dacă vinde pămîntul îl vinde de miserie, de nevoe, de foame chiar, voind așîlina sărăciea măcar pentru moment. Și legiutorul n'a lovit în miserie cînd la oprit să nu vîndă, căci iel îl va

închirierea mai toată viața ceea ce se deosebește puțin de vindere, cînd va avea nevoie și nu-l va avea cu ce lucra. Tot asemenea și funcționarul cînd își va vedea femeea ori copilul bolnav, cînd nevoea îl va strînge de gît va împrumuta și încă poate mult mai dăunătoriu de cît înainte, așa că legea lui Grădișteanu, aduce puțin folos.

Tot în această prelegere să mai combată și căsătoria liberă, și se zice că atunci ar fi vai de femei: de vreme ce amorul nu ține de cît puțin timp și dacă n'ar fi legea care să-î ție pe bărbați ce ar face femeea. Ce frumos ideal de gospodărie! A trăi cu cineva de frica legeri. Pe cît se vede D-sa vorbește de lucruri pe cari nu le cunoște; căci dacă cineva a iubit și după cite-va luni de la însurătoare amorul lui și a luat sborul în altă parte; și dacă cineva ie așa de ușor că schimbă sentimentele ca ciubotele, și prin urmare are nevoie de frică ori de zapciu (care ie legea) ca să nu lese femeea noi socotim că aceea nu a fost iubire ci numai aprindere de călcăe; iar acel om, natură anormală, un product bolnav a societăței de azi, și în asemenea întimplare legea nu folosește nimic căci fie căsătoria legală ori liberă despărțenia în asemenea cazuri face puțină deosebire. Iear de vom zice că legea condamnă pe bărbat la alimente, ce mai fericire a lua bani din mîna celui ce te desprețuște și urește.

D-lui mai zice că femeile azi trăesc pe socoteala bărbaților. Frumos de tot, să analizăm puțin lucrul și să vedem de ie așa. Să începem cu majoritatea, adică cu femeile din popor. Oare acestea trăesc pe socoteala bărbaților, nu muncesc iele din zori până noaptea tîrziu, nu cresc iele în aceleși timp copii, o sarcină destul de grea și fără care societatea n'ar putea fi? Aice femeea ie numai roaba putereî și a prejudețului, iea cu munca iei poate trăi. Dacă venim la minoritate găsim: ori femei bogate, cari nu trăesc pe socoteala bărbatului ci pe do-

bînda banilor, adevăr ce chiar Dl. Misir nu l'a tăgădnit. Iear cît despre femeile fără avere din clasa burgheză găsim două categorii: ori cochete cari nu fac nemic și pe care singuri bărbații și le aleg și le țin pentru luxul și gustul lor, plătinduși-le și fasonîndu-le cum le place; pînă ce acestea le deprind slăbăciunea, și pe urmă îi poartă iele de nas cum vor, și joacă stăpîinii înaintea roabelor, ca ursul înaintea țiganului. Cîte prostii, cîte intamii nu fac bărbații numai pentru a plăcea unei femei care cu toată prosticia ieia știut și a putut subjugă bărbații, pe ieî capo-d'operă a creațiunei; aice le vine răsplată cuvenită. Tot în clasa burgheză găsim femeia care dacă nu cîștigă bani iconomisește, administrează ceea ce aduce bărbatul, crește copiii, așa că tot nu se poate zice că trăește pe socoteala bărbatului; căci după cum arată Mill de multe ori părăduela și neregula ce să întîmplă în o gospodărie unde femeia lipsește echivalează cu o sută ori două de franci ce ar putea aduce ieia prin funcția ce ar avea.

Vedeți bine că Mill care ie pentru libertatea deplină a femeii ieia toate în seamă, și zice că femeia trebuie să poată trăi independent, iear că la măritare bărbatul trebuie să recunoscă că dacă ieia renunța la un cîștic bănesc nu ie de cît în folosul lor, și să nu-i scoată ochii că trăește pe socoteala lui; știind bine că la cea întăi ocazie ieia are atîta educație ca să poată trăi de sine.

Sofiea Nădejde.

Conferințele de la Universitate

Duminecă la 13 Martie a vorbit Dl. Panu despre „Morală în roman și în teatru“. D-sa a arătat că ieste foarte greșită ideea acelor cari în loc de a căută dacă pe scenă sau în roman li se îmfașozază vieța așa cum ieste, caută numai dacă autorial

a întrebuintat ori nu niște păpuși cu nume de oameni pentru a dovedi bunătatea unui principiu socotit moral. Ieste ușor a zice cutare roman nu-i moral, dar mult mai greu a spune dacă ieste corespunzătorii cu realitatea. D-sa citează exemple din piese cunoscute franceze și arată că tocmai acele locuri unde se arătau sentimente adevărate au fost numite de criticii nemorale. Teatrul nu s'a mulțămît înse nici cu morala comună, ci a fabricat o morală deosebită pentru scenă. Vedem oameni suferind și fiind nenorociți, pe scenă, dar nu putem să compătimim cu dinșii pentru că nu simțim într'înșii fibra omenească, sînt păpuși. Un exemplu tipic pe care-l citează Dl. Panu, după *Zola*, ieste piesa „*Le Roman d'un jeune homme pauvre*“. Un tînăr foarte cum se cade, ba chiar nobil, iubește o fată de asemenea nobilă și cum se cade, dar bogată; tînărul înse nu vrea să o iee pentru că ieste bogată și din această pricină suferă, dar nime nu poate compătimii cu dînsul, căci în asemenea întîmplări ca a lui a luă o femeie bogată nu ieste lucru nemoral: ar fi nemoral dacă ar luă o babă bogată, pe care de bună samă n'ar putea-o iubi și ar lua-o numai pentru interes. Mai pe urmă iel se îmbogățește prin o moștenire neașteptată, dar atunci fata care mi se pare, pierduse averea nu vrea să meargă după dînsul. Vra să zică ieară-și simțire cu totul nefirească, căci o fată săracă numai atunci face o faptă nemorală cînd s'ar mărta din interes bănesc cu un om bogat și tînăr, iar nu cînd l'ar iubi și ar fi iubită. Autoriul piesei nu găsește alt chip de a drege incurcătura făcută de cît că îmbogățește din nou ca prin minune pe fată și numai după ce amîndoi au ajuns de o potrivă de bogați se ieu.

Un exemplu de scenă naturală dar care a fost privită ca nemorală, ne dă Dl. Panu din o piesă a lui Alexandru Dumas fiul, mi se pare. Acolo vedem o femeie (marchiză?) care ieste un model de toate virtuțile și ieste mărtațată cu un om plin de toate vîrșele. După mulțime de ticăloșii bărbatul moare, marchiza și toți cei ce o încunjurau arată la această veste un felii de bucurie. Criticii au socotit scena între cele nemorale, convenția teatrului ar fi cerut ca femeea să se arunce asupra trupului bărbatului, să verse lacrimi, să fie cuprinsă de o durere fără marginii și poate să se închidă în vre o mănăstire.

Se vede mai ușor cît de deșartă ieste toată morala cerută în romane și la teatru dacă vedem cu ce ușurință poate cinevă să demonstreze ori ce principiu, închipuind păpuși potrivite. Voeste cineva să dovedească că *fiii naturali* sînt peste măsură de vătămători, n'are de cît să fabrice un roman ori o piesă de teatru în care să se alle un *fiu natural* plin de toate reuțăile și care să ajungă a face nefericirea părinților și a familiilor cu cari va

veni în legătură. Din potrivă voește autoriul să dovedească că *fiii naturali* sînt mai bine constituiți de cît cei legiuîți, n'are de cît să închipue altă istorie și atunci fiul natural va fi mîtuitorul tatălui său de la vre o necinste, va îndreptă aplicările greșite ale fratelui lui de pe tată, va scoate pe soru-sa de petată din mrejele vre unui șarlatan, va aduce binecuvîntare pretutîndea. Dl. Panu ne cită o piesă în care un fiu din categoria a doua, adecă dintre fiii naturali buni, după ce primi de la fratele său, fiul legitim, o palmă, îi întoarce obrazul, și-i zise: „Acuma șterge-o cu un sărutat“.— Dacă va fi cineva naiv, va zice ieșind de la această piesă: „Copiii naturali trebuie să aibă drepturi deopotrivă cu cei legiuîți“ și ieșind de la cealaltă de care amintii mai sus: „Copiii naturali nu trebuie să aibă aceleași drepturi legale ca cei legiuîți, nici cu un preț“.

Prin asemenea închipuirii s'a făcut oare vre un pas pentru dezlegarea acestei chestii? Negreșit că nu. Din nemică nu poate ieși ceva. Cu minciuni nu putem pretinde să moralizăm lumea. Numai de la cercetarea științifică a lumii așa cum iese și de la cunoașterea ei putem să ne așteptăm la ceva bun. De aceea mișcarea naturalistă în literatură iese bună și folositoare.

Cam atîtea îmi amintesc așa pe sărite din conferința D-lui Panu. Numai mă văd silit să trag luarea a minte a D-lor de la „Școala Romîna“ din Ploești ca să iese măsuri aspre, lucrul iese vădit, Iașii au ajuns un focariu de idei selbatece, Dl. Panu iese și iel unul dintre cei mai înverșunați naturaliști și ce ie mai ciudat, tot fără să fie socialist. Materie de gîndit se află pentru Dl. Săruleanu cu prisosință.

* * *

Duminică la 20 Martie D-l Missir a vorbit despre „Liberate, egalitate și fraternitate.“ Mai întăiu D-sa a dovedit ca în societate nu se află asemenea lucruri ci numai pe hîrtie. A arătat cum proclamarea libertății, egalității, fraternității, etc nu împiedecă pe cei cari nu au la îndămîină mijloace materiale de a fi încălțați de ceialți mai norociți. D-sa, se înțelege, a tot dat a înțelege că acei cari-s învinși în luptă sînt cei mai lipsiți de inteligență, pe ciud acei ce reușesc ar fi tot deauna modele de inteligență, poate și de virtute. Analiza D-sale ca și a tuturor semenilor D-sale, apărători plini de zel (în lipsă de altă ceva) ai societății de acuma s'a mărginit cu totul numai la față, n'a bine voit a cercetă cu deamăruntul cum se face că unii înving în luptă pe alții, dacă înving cei mai buni și dacă nu cumva lupta

de acuma nu face de obicei să plutească pe cei cu avere moștenită ori pe cei mai lipsiți de conștiință. Dacă ar fi făcut această cercetare și apoi ar fi mai căutat dacă nu iese vre o nedreptate ca temelie a îmbogățirii celor puțin cari formează acuma pătura domnitoare. Putea D-sa să aibă ori ce idee, putea să creadă că venitul celor cari câștigă 1000 de galbeni pe zi fără de muncă iese pe dreptate, dar cel puțin l'am fi auzit vorbind serios, luptînd cu oameni cari se află în adevăr în societate, iar nu cum a făcut în conferința D-sale. A fabricat niște așa numiți „progresiști“ de pae, le-a închipuit D-sa tot felul de idei nebunești și apoi i-a răsturnat la pămînt în aplausele (poate și ironice) ale ascultătorilor! Așa iese foarte ușor. Negreșit că a strînge birfele de prin măhala și a le spune într'o adunare iese un mijloc sigur de a culege aplause meritate; dar a cerceta cu iubire de dreptate ce zic în adevăr cutari oameni, a cită din broșurile și din ziarele lor, a lovî în temelia științifică a ideilor pentru cari oameni foarte luminați își întrebuintază viața — iese o treabă mai pe sus de cunoștințele și de apucăturile D-lui Missir. D-sa a avut curaj să spue în fața publicului, că sînt oameni, ba chiar partide întregi, cari voesc să ajungă de azi pînă mine la „egalitate absolută“ poate și la aceea că oamenii să nu se deosebească nici prin culoarea ochilor, nici prin lungimea nasului, nici prin judecată, însăși să fie toți ca turnați pe același calup. Pe cînd cele mai înapăintate partide cer numai ca să se dea tuturor mijloace de a-și desvolta facultățile și a ajunge oameni așa de complecți pe cît le iese cu putință cu criteri și cu trupul lor. Trebuie să mărturisim că iese cam departe de la această idee pînă la lungimea de o potrivă a nasurilor. Lucru ciudat. Chiar D-sa a sfîrșit cu o îndemnare cătră tinerime, îndemnare la care ași subsorie ieu cel dintăi. Iar cît despre socotelele cu femeile și cu socialiștii se vor regulă aceste socotele aiurea mai pe larg.

Verax.

Cătră Domnii abonați!

Au pornit prin țară Domnii Stavirescu și Necolai Popescu, însărcinați cu strîngerea banilor. Iei au chitanțe și imputernicirea cuvenită.

Ioan Nădejde.
